

Претор намагається запровадити правила, що регламентують поведінку всіх учасників судочинства у кожному конкретному випадку. Також його зусилля спрямовуються на демонстрацію справедливості у подібних ситуаціях. Таким чином, претор бере право для кожного випадку насамперед із власних уявлень про право, що призводить до конкретизації правового мислення.

Література:

1. Mommsen Th. (recognovit, adsumpto in operis societatem Paulo Kruegero). Digesta Iustiniani Augusti. I, apud Weidemannos, Berolini, 1868. 906 s.
2. Tellegen-Couperus O. *A short history of Roman law*. London and New York: Routledge Publisher, 2003. 174 pp.
3. Gai Institutionum iuris civilis commentarii quattuor / recensuit Ph. E. Huschke. Editio separata altera. Lipsiae: In aedibus B. G. Teubneri, 1873. 243 s.
4. Горацій. Квінт Горацій Флакк. Твори / Пер. з латин. А. Содомора. К.: Дніпро, 1982. 254 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-8>

ПОНЯТТЯ «СПРАВЕДЛИВІСТЬ» ЯК СОЦІАЛЬНА ТА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Майка Максим Борисович

*адвокат, кандидат юридичних наук, викладач
Галицького фахового коледжу імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Ярошович Анастасія Юрївна

*здобувач вищої освіти II курсу
спеціальності «Право»
Галицького фахового коледжу імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Вступ. Справедливість є фундаментальним поняттям, яке протягом століть досліджувалося філософами, правниками та політиками. Вона є основою моральних норм, суспільного ладу та правових систем. Соціальна справедливість стосується принципів, які регулюють розподіл

ресурсів, прав та можливостей у суспільстві. Вона прагне до того, щоб всі члени суспільства мали рівні можливості для розвитку та процвітання, незалежно від їх походження, статусу чи інших факторів. Правова справедливість стосується принципів, які регулюють роботу правової системи. Вона прагне до того, щоб закони були справедливими, неупередженими та однаково застосовувалися до всіх. Правовий вимір категорії «справедливість» протягом історії еволюціонував, вбираючи в себе нові концепції з різних вчень про права та свободи людини.

Мета (ціль) роботи. Дослідити поняття «справедливість» в соціальному та правовому аспекті.

Матеріали та методи дослідження. При проведенні досліджень використано правові джерела (наукові роботи та дисертаційні дослідження науковців сучасності): Бандура О. О., Кравченко Л. В., Костицький М. В., Момот М. О., Сокурено В. В. та інші. Авторами використано наступні методи: діалектичний, дедукції, аналізу та синтезу, системного аналізу, правових аксіом.

Результати обговорення. Справедливість є однією з фундаментальних категорій, яка відіграє ключову роль як у соціальному, так і в правовому контексті, вона відображає основні моральні і правові цінності суспільства, слугує критерієм оцінки дій та рішень індивідів, груп і державних органів. Її можна визначити як чесноту, яка ґрунтується на принципах рівності, неупередженості та чесності. Справедливість передбачає, що з людьми слід поводитися однаково, незалежно від їхнього походження, статусу чи переконань.

Право та справедливість нерозривно пов'язані між собою, адже справедливість є основою права, але не є тотожними. Їхнє спільне походження, сутність та функції не виключають можливості розбіжностей. Право не завжди втілює справедливість, а справедливість не завжди може бути обмежена правовою сферою [1, с. 210]. Як основний принцип природного права, вона не просто супроводжує право, а є його внутрішньою складовою, виступаючи імперативом справедливої поведінки.

Справедливість, як фундамент позитивного права, робить закони легітимними. Право, яке ґрунтується на цій цінності, захищає права та свободи людей, сприяючи загальному благу. Тому закони, що ґрунтуються на принципах справедливості, мають більшу силу та авторитет, адже вони відповідають очікуванням суспільства та слугують інструментом для створення кращого життя [2, с. 113].

Розглядаючи співвідношення права та справедливості, погоджуємось із твердженням Дубові А., що все розмаїття наукових теорій щодо співставлення справедливості та права можна звести до кількох тверджень: справедливість – це властивість, ефективність, функція права та результат виконання норм права [3].

Принцип справедливості закріплюється в багатьох міжнародно-правових актах, зокрема у Загальній декларації прав людини, відповідно до якої всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах [4]. Правова справедливість спрямована на створення стабільної і передбачуваної правової системи, яка відповідає моральним і етичним нормам суспільства. Вона також забезпечує прозорість і неупередженість юридичних процедур, що є основою довіри громадян до правосуддя.

Соціальна справедливість – це уявлення людей про те, як має бути організоване суспільство, щоб воно відповідало потребам та інтересам усіх його членів. Вона ґрунтується на моральних принципах та оцінках того, що є справедливим у стосунках між людьми та соціальними групами.

Сокурєнко В. вважає, що соціальна справедливість – це обумовлена природним правом загальнолюдська цінність, яка представляє собою захищені правом і всім суспільним ладом рівні можливості доступу кожної людини до всіх соціальних благ та інших життєвих цінностей, а також розподіл і законне їх використання з урахуванням власного внеску в суспільство [5, с. 12].

Аристотель виділяв справедливість як соціальну категорію і розглядав її у тісному зв'язку з вчинками та діяльністю людей. Він виділяв два види справедливості:

– **зрівнювальна справедливість**: стосується відносин між рівними людьми та їхніми діями, вимагає рівності в праці та оплаті, цінності речей та їхніх цін, шкоди та її відшкодування. У цьому типі справедливості протиставляються протилежні явища: діянню – відплата, злочину – кара, правам – обов'язки, заслугам – почесі. Відносини зрівнювальної справедливості потребують участі щонайменше двох осіб;

– **розподільча справедливість**: вимагає пропорційності у ставленні до людей згідно з певними критеріями та сповідує принцип «усім порівну». Відносини розподільчої справедливості передбачають участь трьох або більше людей, кожен з яких діє для досягнення однієї мети в межах організованого суспільства [6, с. 247].

Соціальна справедливість – це поняття, що всебічно описує стан суспільних відносин і включає економічні, політичні, правові, моральні та інші аспекти життя суспільства. Вона забезпечує рівновагу між цими аспектами та інтегрує принципи свободи й рівності. Соціальна справедливість служить своєрідним мірилом балансу. Її концепція не є стабільною, а постійно трансформується внаслідок дії різних факторів, таких як рівень культурного розвитку, стан продуктивних сил, існуючий суспільний та політичний лад, а також рівень пізнання законів природи та суспільства. Досягнення соціальної справедливості – це складний та

динамічний процес, що потребує зусиль з боку всіх членів суспільства. Важливою складовою справедливості у суспільстві є наявність незалежної судової системи [7].

За результати проведеного дослідження формуємо наступні **ВИСНОВКИ**:

– справедливість як соціальна категорія – це принцип, що визначається рівністю, справедливим розподілом ресурсів, можливостей та винагород у суспільстві, що відображає бажання забезпечити кожному члену суспільства справедливі умови і шанси на розвиток, враховуючи індивідуальні потреби та внесок кожної особи;

– справедливість як правова категорія – це принцип ідеального врегулювання взаємин між людьми та соціальними групами, заснований на дотриманні правових норм, рівності перед законом, справедливість у розгляді справ у судах, а також захист прав і свобод кожної особи без дискримінації чи недопустимих обмежень.

Таким чином, поняття «справедливість» як соціальна та правова категорія тісно пов'язані між собою. Справедливе суспільство ґрунтується на справедливій правовій системі, яка, в свою чергу, сприяє утвердженню соціальної справедливості.

Поняття справедливості протягом століть зазнавало еволюції, отримуючи різні тлумачення. Сучасна юридична теорія та практика трактують справедливість як те, що є правильним, законним та відповідає моральним принципам. Вона виступає мірилом права, визначаючи та закріплюючи його фундаментальні засади, без яких воно не може виконувати свою функцію. Соціальна справедливість сприяє створенню суспільства, де кожен має можливість жити гідно, реалізовувати свій потенціал і брати участь у суспільному житті на рівних умовах. Вона є фундаментом для стабільності, гармонії та розвитку суспільства в цілому.

Література:

1. Павлишин О. Справедливість як правова цінність. *Science, theory and practice* : Abstracts of XXIX International Scientific and Practical Conference. Tokyo, Japan. 2021. С. 210–212. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2021/06/XXIX-Conference-June-08-11-2021-Tokyo-Japan.pdf#page=211> (дата звернення: 14.06.2024).

2. Шелевер Н. Справедливість як основоположний принцип. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. Вип. 89. Одеса : Гельветика, 2021. С. 113–118. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/35515> (дата звернення: 14.06.2024).

3. Дубовой А. Справедливість як елемент правового поля. *АНАЛІТИЧНО-ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО*. 2023. № 2. С. 23–27.

URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/06/APP-02_2023_PRINT.pdf (дата звернення: 14.06.2024).

4. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 14.06.2024).

5. Сокурєнко В. Роль соціальної справедливості в розбудові правової соціальної держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Київ, 2002. С. 12. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/abc2592a-5b8f-4b65-9736-dbfc89e7adc0/content> (дата звернення: 14.06.2024).

6. Гужва Т. Справедливість соціальна. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*. 2012. С. 246–248. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bbe5071c-b6f4-4b73-ae32-ced31e0b8f9b/content> (дата звернення: 14.06.2024).

7. Maika M 'The Implementation of E-justice within the Framework of the Right to a Fair Trial in Ukraine: Problems and Prospects' 2022 3(15) Access to Justice in Eastern Europe (Scopus; WOS). URL: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000320>. https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1657101874.pdf (дата звернення: 24.08.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-9>

ВЗАЄМОДІЯ ІНСТИТУТУ ДИСКРЕЦІЇ ТА ПРИНЦИПУ ЮРИДИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Омельченко Андрій Володимирович

аспірант кафедри галузевого права

та загальноправових дисциплін

Інституту права та суспільних відносин

ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини

«Україна»

м. Київ, Україна

Дискреційні повноваження органів державної влади є предметом великої кількості наукових досліджень, проте, на нашу думку, важливим елементом який потребує якісного дослідження з метою розкриття сутності реалізації таких повноважень є з'ясування шляхів взаємодії інституту дискреції та принципу правової визначеності.

На думку деяких вчених, свавілля є категорією, тісно пов'язаною з терміном «дискреційні повноваження» або «повноваження на підставі